
PRIKAZ

IVO ŠKARIĆ: HRVATSKI GOVORILI!
Zagreb: Školska knjiga, 2006.

August Kovačec
Filozofski fakultet, Zagreb
Hrvatska

Osim Predgovora (str. 7. – 8.), Bibliografije (str. 260. – 265.) i Sadržaja (str. 267.), ova knjiga obuhvaća 24 sadržajne ojeline razvrstane u četiri veće tematske skupine (A – O hrvatskome jeziku općenito, str. 9. – 62.; B – Hrvatska prozodija riječi, str. 63. – 149.; C – O sljedniku dugoga staroga jata, str. 151. – 180.; D – Hrvatski fonemi i njihovi glasnici, str. 181. – 259.). ‘Optativni’ naslov rukopisa *Hrvatski govorili!* (sažeto od *Svoji bili. hrvatski govorili!*) neuobičajen je i čini se da autor njime više nastoji upozoriti na stvarna pitanja i nedoumice s kojima se u javnoj komunikaciji i u standardnom jeziku susreću korisnici, nego što želi nametnuti rješenja za koja sam drži da su logična i funkcionalna. Uostalom, kako ističe i u Predgovoru, autor *poziva Hrvate da govore upravo hrvatski – bez moranja, bez prisile, bez frustracije, bez osjećaja krivnje (...), tj. da govore svoj hrvatski, onaj i onakav kakav im je u želji, jezik koji izrasta iz hrvatske narječne podloge, jezik koji od Hrvata uči kakav treba biti, a ne onakav koji opominje Hrvate da ga ne znaju i da bi ga trebali s trudom usvajati.*

Naime, unatoč gotovo stopedesetgodišnjoj (ili barem jednostoljetnoj) povijesti manje ili više prisilnoga prilagođivanja značajki hrvatskoga jezika jezičnim projektima koji bi trebali bili opsluživati govorničke zajednice mnogo šire od hrvatske (i uglavnom sa središtima odlučivanja izvan Hrvatske), unatoč višekratno opetovanim naletima jezičnoga unijaćenja i inzistiranja na svršenom činu (nizu uzastopnih svršenih činova), hrvatski je jezik očuvao dostatan broj vlastitih značajki da bi ostao jasno različit od drugih standardnih jezika nastalih ili stiliziranih na (novo)štokavskoj osnovici. Tomu je tako između ostaloga i zato što su se korisnici hrvatskoga jezika standardnojezičnim projektima za šire zajednice služili na domaćoj tronarječnoj (čakavsko-kajkavsko-štokavskoj) osnovici. Iako prema autorovoj formulaciji *svehrvatski jezik u hrvatskim ustima* valja ostati skeptičan (teško da se može raditi o jedinstvenoj hrvatskoj uporabi novoštokavskoga standarda), posve je točno autorovo stajalište da se zbog tronarječne osnovice (gdje uz osebujnu novoštokavštinu također treba imati na umu i vrlo raširenu staroštokavštinu) na ukupnosti hrvatskoga prostora – u prosjeku – novoštokavski standardni jezik ostvaruje bitno drugačije nego u ijednoj drugoj zajednici sa standardnim jezikom na novoštokavskoj osnovici.

U prvom tematskom razdjelu (O hrvatskome jeziku općenito) okupljeno je osam tekstova: *Hrvatski jezik danas*, *Pledoaje za govor organski i govor standardni*, *Kroatizmi u hrvatskome jeziku*, *Suvremeni svehrvatski implicitni govorni standard*, *Sport ili šport*, *Hardware je zapravo željezarija*, *Vladimir Nazor i hrvatski književni jezik* i *Odluke hrvatske državne medijske govorničke škole*. U prvom tekstu, umjesto primarno jezično-genetičkog ili substancijalno-strukturalnog određenja, hrvatski se jezik određuje sociolingvistički (a to se izražava i njegovim imenom). Autor se pridružuje onim lingvistima koji ističu kako termin jezik ima u lingvistici dva osnovna značenja, jedno genetskoga i strukturalnoga reda (jezik kao dijasistem blisko srodnih narječja) i drugo sociolingvističkoga reda (standardni jezik). Zato se upozorava na to kako brkanje (ili nerazlikovanje) tih dvaju značenja može dovesti do grubih previda pri utvrđivanju različitosti/istosti standardnih jezika. Ističe se zatim da nijedan drugi jezik nema ukupno dijakroničko i sinkroničko dijasistemske obličje toliko nalik na hrvatsko da ga se ne bi moglo i jezikoslovno vrlo jasno razlikovati. Nakon određenja naravi standardnoga jezika (u osnovi bliskog onomu iz klasične knjige D. Brozovića *Standardni jezik*, 1970) autor najprije nastoji grupirati tipove odnosa prema hrvatskomu (standardnom) jeziku. Pritom se ne ustručava izreći formulacije koje se posve sigurno nekomu i neće osobito svidjeti (kriptojugoslaveni – hrvatskosrpski, jugoslavenski, zapadna varijanta; konzervativci – hrvatski je jezik već izgrađen, u lingvističkom smislu riječi hrvatski i srpski su jedan jezik, ali u političkom smislu hrvatski funkcionira kao poseban jezik; zatečeni ‘hrvatski jezik’ /i samo tako, bez dodatka u nazivu/ daleko je od naravnoga optimuma i treba ga svjesno i planirano izgrađivati). U ovome članku, koji je gotovo programatski, autor iznosi nekoliko osnovnih ideja i načela što bi sada, kada je Hrvatska samostalna (iako ostaje pitanje koliko je slobodna, barem u glavama ljudi, a posebice hrvatskih političara), valjalo učiniti s hrvatskim jezikom, posebice u pogledu normiranja. (Treba shvatiti da je središte cijele države Zagreb, da u hrvatskom standardu domaća jezična građa /čakavska, kajkavska, staroštokavska i novoštokavska/ nužno mora imati veći udio uz "središnju štokavsku", da u standardnom jeziku mora biti prisutnija polidijalektalna tradicija hrvatske pismenosti i književnosti /od Marulića i Gundulića do Reljkovića i dr./, da se u zemljopisnom smislu jezično središte standardnoga hrvatskoga jezika znatno pomaknulo prema sjeverozapadu itd., kako bi Hrvati prirodno prihvaćali standardni jezik kao svoj.) Iako prof. Škarić uvijek bira izraze, a izričaj mu je na visokoj akademskoj razini, njegovi su zaključci nerijetko poput gomada odvaljenih od granitne stijene, poput udaraca maljem, jer svjesno ne vode računa o tome da neumoljive činjenice uvijek nekog mogu izravno pogoditi. S druge strane, bez obzira na to hoćemo li njegove argumente prihvatiti ili ih osporavati, taj njegov tekst plod je dugotrajnog razmišljanja o stvarima i sustavnog praćenja činjenica. To nikako nije samo izvrsno napisana domaća zadaća koju je prigodno sam sebi zadao ili bi mu ju bili zadali drugi. Svatko tko se namjerava baviti hrvatskim jezičnim standardom, bio bi dužan razmisliti o svim elementima o kojima prof. Škarić ovdje raspravlja.

Barem prividno, autor je u proturječju s geslom, motom (iz naslova i iz Predgovora) kada ističe da je hrvatski jezik još daleko od naravnoga optimuma i treba ga svjesno i planirano izgrađivati. Naime, autor predobro zna da standardni jezik nije statična masa činjenica dana jednom zauvijek, nego i onda kada je manje ili više izgrađen, valja neprestano voditi brigu o njegovu funkcioniranju u sve novim i novim okolnostima te se brinuti o njegovu razvoju.

U idućim člancima autor dotiče teme koje su bitne za izgradnju (ili barem za poimanje biti) hrvatskoga jezičnog standarda. Zauzima se za veće poštivanje i svjesnije prihvaćanje značajki (fonoloških, gramatičkih, rječničkih) izvorno hrvatskih živih govora u standardnom jeziku (dakako, pod uvjetom da nisu u neskladu s osnovnim njegovim strukturnim načelima), za traženje i nalaženje rješenja u standardnom jeziku ponajprije unutar mogućnosti koje nudi ukupan hrvatski jezični i nacionalni prostor. Sva je prigoda da i autor poznaje iskustva učenika čakavaca i kajkavaca koje su u školi, i za male pogriješke u standardnom jeziku profesori (nerijetko i sami čakavci ili kajkavci) osobito obazrivo opominjali: "Ne možeš ti meni cvrkutati u književnom jeziku kao pod Učkun", ili "Govori ti tako na svome škoju", ili "Ne ćeš ti nikada naučiti hrvatski književni jezik jer vi kajkavci imate potumplana vuha". Autor pritom uvijek upozorava na nužnost "prave mjere", bez obzira na to koliko takav kriterij može biti relativan. Iako osobno ne mislim da postoji u praksi neki "svehrvatski (urbani) idiom", potpuno se slažem s autorom da se iz skupa hrvatskih (urbanih) idioma da izlučiti znatan broj značajki koje su ili jedino hrvatske ili pak općehrvatske. Pritom ipak, barem za sada, ostaje oporo pitanje prozodije, koja je u standardnom hrvatskom jeziku normirana strogo unutar zatvorenoga novoštokavskoga prozodijskog sustava. U pojedinim člancima prof. Škarić pokazuje kako su pojedini proskribirani likovi (šport) zapravo izvorni hrvatski (iako se radi o posudenicama), te da nas sustavno stvaranje tehničkoga i stručnog nazivlja s pomoću hrvatske jezične grade čini sastavnim dijelom europske kulturne tradicije, a ne europskom provincijom (u koju nas vuče nekontrolirana uporaba tzv. internacionalizama), a s time se, dakako, nije teško složiti. No opet upozorava na nužnost "prave mjere". U prilogu o Vladimiru Nazoru sintetički se ističe kako je taj "rodeni čakavac" duboko 'osjećao' strukturu hrvatskoga standardnog jezika i znatno pridonio njegovoj izgradnji, ne robujući pritom novoštokavskim mitovima vukovske provenijencije. Valjalo bi podsjetiti i na druge zorne primjere: bitan prinos izgradnji hrvatskoga standardnoga jezika dali su također čakavac Eugen Kumičić te kajkavci August Šenoa i Ksaver Šandor Gjalski, stilizirajući svoj jezik prema novoštokavskom uzorku. U članku o hrvatskoj "govorničkoj školi" na određen se način u praktičkim situacijama rješavaju mnoga standardnojezična pitanja. Uostalom, svatko s malo pamćenja i jezičnog iskustva dobro zna da je godinama unutar JRT-a Zagrebačka televizija (kao i Radio), upravo zahvaljujući svjesnomu djelovanju skupina stručnjaka oko prof. Škarića, ostajala čuvarom i promicateljem osnovnih značajki hrvatskoga jezičnoga standarda. Na žalost, danas su to nerijetko samo nostalglična sjećanja, barem što se tiče brige o jeziku na televiziji i radiju.

Idući razdjel (razdjel B) obuhvaća članke koji se bave prozodijom riječi u hrvatskom (*Silazni naglasci na nepočetnim slogovima riječi, Kako se naglašavaju posuđenice, O naglašavanju posuđenica – još jednom, nakon Vukušića, Naglasci iz suprotstavljenih pravila, Stupanj tolerancije hrvatskih govornika na "pogrešne" naglaske, Sociofonetski pristup standardnom naglašavanju, Razlikovna prozodija*). Prozodijski sustav hrvatskoga jezika nedvojbeno je među najsloženijima (uz litavski) u europskim jezicima jer u naglašenom slogu kombinira tonsku (intonacijsku) krivulju s vokalskom kvantitetom (načelno, četiri moguće kombinacije), a vokalsku kvantitetu razlikuje i u zanaglasnim slogovima. Iako sve četiri mogućnosti kombinacije tona i kvantitete mogu biti u izravnoj opoziciji samo na početnim slogovima (u srednjim slogovima dolazi u standardu samo uzlazni ton, na jednosložnim riječima samo silazni ton), slobodno mjesto naglasaka na svim slogovima, osim na posljednjem (barem prema najstrožoj naglasnoj normi), te 'preskakanje' naglasaka, npr. na prijedloge, toliko taj sustav u praksi čine kompliciranim da samo rijetki ne-novoštokavci potpuno uspijevaju takav prozodijski sustav svladati. (Ili ga, još mnogo rjeđe, svladaju toliko savršeno da ne čine ni one pogreške u naglašavanju koje su 'normalne' za izvorne govornike, pa se i po tome vidi da im novoštokavski nije "rođeni" idiom.) Iako su pravila prozodije u hrvatskome standardnom (novoštokavskom!) jeziku eksplicitna i stroga, živa uporaba standardnoga jezika obiluje sustavnim slučajevima 'kršenja' tih pravila (silazni tonovi /naglasci/ u srednjim slogovima, nepreskakanje naglasaka na proklitike, zanemarivanje zanaglasnih duljina i sl.). Kao i inače, prof. Škariću nije toliko do nametanja ovoga ili onoga rješenja (iako povremeno daje prijedloge koji se temelje na njegovim pozitivnim spoznajama), koliko nastoji točno dijagnosticirati stanje, odnosno utvrditi gdje su slabe točke hrvatske standardne prozodije, pa da na temelju toga možda i prepozna sredstva koja bi ne-novoštokavcima olakšala sigurno svladavanje normi standardnoga prozodijskoga sustava. Kako god bilo, podučavanje prozodije hrvatskoga standardnog jezika u tradicionalnoj školi pokazalo se, barem za većinu kajkavaca i čakavaca, prilično jalovim. Iako se mora priznati da "nepravilna prozodija" najčešće ne smeta normalnomu razumijevanju i odvijanju komunikacije, u svijesti obrazovanih govornika "pravilna prozodija" (npr. ona G. Bonetti, J. Nikić, V. Dracha itd.) jedno je od osnovnih estetskih mjerila standardnoga jezika. Ako je živa praksa visokoobrazovanih govornika (N. B., visokoobrazovani nisu samo govornici rođeni novoštokavci, ali jesu i oni!) čimbenik o kojem treba voditi računa, onda se ne mogu ne uočiti česte pojave silaznih naglasaka na srednjim slogovima, naglasci na posljednjem slogu riječi i slične pojave. Rješenja su pritom dva: ili u nastavi standardnoga jezika treba pronaći djelotvorne metode i sredstva da se nametne (provede) jedinstven prozodijski sustav u javnoj i službenoj govorenoj komunikaciji (što je pomalo zadatak čuvara Svetoga Grala), ili se pak 'aberantni' prozodijski elementi trebaju integrirati u sustav (što, po mojem skromnom mišljenju, ne bi bilo uputno učiniti na brzinu i bez prethodnih temeljitih istraživanja). No nema dvojbe, upozorava autor, da u vezi s

funkcioniranjem prozodijskih normi u standardnom jeziku mnogo toga ni izdaleka ne odgovara idealnomu stanju. Prof. Škarić naklonjeniji je drugomu od spomenutih dvaju rješenja – jer je praktičnije i jeftinije, iako nije nimalo jednostavno. Naime, novoštokavski prozodijski sustav iznimno je dragocjen za poredbena slavistička proučavanja, ali je funkcija standardnoga jezika nešto drugo nego da bude ponajprije predmetom poredbene lingvistike. Prof. Škariću na srcu je prije svega to da se u govorenoj uporabi standardnoga jezika korisnici osjećaju slobodno, a ne kao u stezniku ili u kavezu. Uostalom, drastičan pad ‘novoštokavske kulture naglašavanja’ u većini govornih javnih medija (osobito na televiziji i radiju, da se o jeziku govorenih reklama ne govori) u posljednje vrijeme već je u praksi ugrozio normalno funkcioniranje "klasične novoštokavske prozodije" hrvatskoga standardnog jezika. Ako autor kadšto predlaže rješenja u obliku oštrog reza, to je više zato da bi upozorio na ozbiljnost problema, nego što bi smatrao da se promjene mogu provoditi ovlaš i nasumce. Ako se pak, s druge strane, sadašnji razvoj nastavi (a nema naznaka da se neće nastaviti, pogotovu u uvjetima gotovo opće, nerijetko i demonstrativne državne nebrige za službeni jezik Države), intervencije u prozodiju standardnoga jezika bit će neizbježne u budućnosti, pa se za njih bolje pripremiti.

Razdjel C (O sljedniku dugoga staroga jata: *Što s hrvatskim standardnim refleksom dugoga staroga jata?, Eppure si muove!, Ije je je*) također se bavi skupom "problema" hrvatskoga standardnog jezika i istražuje ga na fonetskoj, fonološkoj i morfonološkoj te osobito na komunikacijskoj razini. Bez obzira na to što u versifikaciji ima slučajeva kada dugi jat vrijedi kao dvosložan (tomu treba dodati malen broj riječi kao *prije, dvije*), ispitivanja na reprezentativnom broju obrazovanih govornika nedvojbeno pokazuju da je, u hrvatskome standardnom izgovoru, dugi jat podjednako jednosložan kao i kratki jat, a razlika između jednoga i drugoga samo je u kvantiteti vokala e (drugim riječima, dugi i kratki ‘jat’ razlikuju se jednako kao svi ostali dugi i kratki vokali). U prilog tomu govori i hrvatska uobičajena vrijednost dugoga jata u stihu, i pretežita tradicija pisanja na novoštokavskom jekavskom prije Karadžićeva utjecaja. I pisanje dugoga jata – posebno za nenovoštokavce i neijekavce – velik je praktični problem (visok postotak ‘pogrješno’ pisanih likova) u svakodnevnoj praksi. Iako na takvu rješenju ne inzistira, autor sugerira da bi praktičnije i bliže realnosti nego tradicionalno hrvatsko pisanje (ie, je) bilo u pisanju ne razlikovati dugi i kratki "jat" (pisati *je*) kako je to inače za sve druge vokale (*svijet/svjetovi, vijek/vjekovi*, odnosno *svjet/svjetovi, vjek/vjekovi* jednako kao *vlak/vlakovi, grad/gradovi, ruh/ruhovi*). Autor je itekako svjestan da u norme standardnoga jezika treba što manje i što rjeđe zahvaćati (odnosno zahvaćati samo onda kada nema drugog izlaza), a "krajnja rješenja" predlaže ponajprije zato da bi upozorio na težinu problema, o kojem bi posebno trebala voditi računa škola pronalazeći takve metodičke postupke koji će osigurati da tijekom osnovne škole i svi ne-(i)jekavci izgovorne realizacije i pisanje "jata" svladaju bez ostatka.

U razdjelu D (Hrvatski fonemi i njihovi glasnici: *Č i Đ, Slovo, glasnik i fonem j, Kako se sklanjaju imena Mia i Pio?, Jezik u pravopisu, Kakav pravopis*

(*Između fonetike i fonologije*)) autor promatra fonološki (funkcionalni) status nekoliko spornih (suglasničkih) fonema hrvatskoga jezičnog standarda da bi zatim došao do općih načela pravopisa. Polazeći od "zadane" razlike između fonema /č, dž/ na jednoj strani i fonema /ć, đ/ koji su s njima u oprjeci na drugoj strani, autor je na različitim razinama analizirao njihovu razlikovnost kao i narav i stupanj njihove različitosti kod reprezentativnog uzorka obrazovanih izvornih govornika. Potvrdivši u istraživanjima preciznim mjerenjima ono što se intuitivno nagađalo o oprjekama /č/~ć/ i /dž/~đ/ autor pokazuje kako su te dvije oprjeka u hrvatskom standardnom jeziku posve rubne i pred nestankom, te da je za normalno funkcioniranje standardnoga jezika (osim u klasičnom kazališnom izgovoru, gdje je funkcija ponajprije stilistička) najčešće dovoljna samo oprjeka između bezvučnoga i zvučnoga tvrdonepčanog poluzatvornog suglasnika (ta bi se oprjeka uvjetno mogla bilježiti kao /č~/d/). Implikacije Škarićevih istraživanja dalekosežne su, bez obzira na to hoće li hrvatski jezikoslovci prihvatiti ovo ili ono rješenje u vezi s tim velikim problemom osnovne "pismenosti" najvećega broja korisnika hrvatskoga standardnog jezika (ne samo kajkavci nego ni većina Hrvata štokavaca ne razlikuju /č, ć/ i /dž, đ/): napori za očuvanje oprjeka između /č, dž/ i /ć, đ/, koja je krajnje slabo iskorištena razlikovno, ne daju osobitih rezultata i u stvarnosti je ona svedena samo na oprjeku između jednoga bezvučnog i jednoga zvučnog (možda se upravo takvim stanjem objašnjava lakoća kojom su izmišljeni "pravilniji" likovi, tobože bliži izvornomu mađarskom izgovoru, *Mađarska* i *mađarski* tijekom razmjerno kratkog vremena istisnuli tradicionalne likove *Madžarsku* i *madžarski*). Jednostavno inzistiranje službene normativne kroatistike da je razlika između /č/ i /ć/ te između /dž/ i /đ/ za standardni jezik bitna, neće dati samo po sebi vidljivih rezultata dok se ne počne voditi računa o pravim dijagnozama funkcionalnoga stanja. Iako je u standardnom jeziku to 'manja poteškoća', prof. Škarić je jednako temeljito u dva priloga raščlanio i pitanje fonema /j/ i njegova bilježenja u hrvatskom standardnom jeziku sugerirajući u vezi s time i moguća poboljšanja u pravopisu.

Posebno su važna u knjizi dva završna autorova članka (*Jezik u pravopisu*, *Kakav pravopis (Između fonetike i fonologije)*), u kojima o praktičkim rješenjima govori na pomno artikuliranoj teoretskoj osnovi. Autor upozorava kako su za identične glasovne nizove moguća različita pisanja (pa je prema tomu pravilo "piši kako govoriš /izgovaraš/" zapravo iluzija, odnosno ideološki program). Zato se i mnogo toga u pisanju hrvatskoga može promijeniti ako situaciju promatramo s drugoga stajališta. Svjestan da su gledišta skupina koje daju ton jezičnim rješenjima najčešće 'nedodirljiva', prof. Škarić ipak ističe niz mjesta u pravopisu (i jeziku) koja upravo pozivaju da se prihvate nova rješenja, ona koja bi više odgovarala hrvatskomu jeziku kao komunikacijskomu sredstvu samostalne države. Iako je posljednja opsežna studija impostirana strogo teoretski (odnos glasnika /što bi u fonetičko nazivlje manje upućeni jezikoslovci rekli glasa/ i fonema), za praktična rješenja hrvatske jezično-pravopisne drame svi oni koji vode jezičnu politiku, ili u njoj i rubno sudjeluju, mogli bi u njoj naći niz dragocjenih spoznaja (dobro argumentiranih). Na temelju njih se može stići,

sugerira autor, do dugoročnih funkcionalnih a jednostavnih rješenja za hrvatski jezik i pravopis. Naravno, niti će to biti niti može biti doslovno onako kako autor predlaže (toga je on sam svjestan), ali valja ozbiljno razmotriti njegove dijagnoze i njegove razloge kada o problemima govori. Najbolje je citirati autora (ovdje u 'službenom pravopisu'): "Dosljednom fonološkom pravopisu ne trebaju posebne pravopisne knjige. Veliki su svjetski jezici razvili visoku pismenu kulturu bez pravopisnih knjiga. Ni hrvatska pismenost nije imala takve knjige o pravopisnosti sve do 1892. godine, a svejedno je hrvatski pisani jezik bio spominjan među malobrojnima plemenitima jezicima. Neurednima je pravopisima potrebna posebna knjiga s pridodanim joj posebnim rječnikom kao dokazom nemoćnosti uspostavljenih pravila. Postoje li pri pisanju dosljednim fonološkim pravopisom kakve dvojbe, dostatni su obični rječnici i gramatike....". I ovdje su konstatacije opore, tvrde, nije ih osobito lagodno pročitati niti čuti, ali je razborito i o njima povesti računa.

Prof. Škarić svoje studije nije pisao i objavljavao ni zato da bi se komu dodvorio i svidio ni zato da bi koga podcijenio ili ga izazvao na polemiku. Po početnoj formaciji galicist i kroatist, koji je s vremenom postao fonetičar s najvećim autoritetom u Hrvatskoj (i s visokim međunarodnim ugledom), te znalac različitih jezika i teoretske lingvističke literature, prof. Škarić ponajprije u vezi s temama o kojima piše želi postaviti što precizniju fonetičku, fonološku i općenito lingvističku dijagnozu. Nije on za revolucije ni u pravopisu ni u jeziku (kako bi se to iz njegova odrješita stila kadšto dalo zaključiti), ali je analizom pomno odabranih primjera pokazao kako postojeća jezična i pravopisna rješenja počivaju na popriličnom broju od ranije naslijeđenih slabih točaka, na oba bi se polja zato štošta moglo riješiti jednostavnije, logičnije, funkcionalnije, pa je zato sve ove radove i napisao. Nema autor iluzija ni da će ga pročitati svi koji bi to bili dužni, a kamoli da će prihvatiti sve njegove sugestije. Ali kao stručnjak, intelektualac i dugogodišnji javni djelatnik osjećao je svojom dužnošću da o ovim temama izloži svoje poglede, koji se zacijelo mnogima i neće svidjeti. I doista, najbitnije je da je ova zbirka tematski srodnih studija kao cjelina izišla u lingvističku javnost jer će možda privući pozornost na probleme u zatečenom jezičnom stanju, kao i na to da su moguća rješenja koja bi jezičnu komunikaciju učinila pouzdanijom, a i spontanijom, bez obzira na to hoće li ta rješenja biti u Škarićevu ili u kakvu drugačijem duhu, bez obzira na to hoće li biti ponudena bolja rješenja za sve poteškoće ili samo za neke od njih.